

Bij de beesten beter af?

Zin en onzin van de inzet van dieren bij therapie

Prof. Dr. Machteld van Dierendonck
Klinisch etholoog
Diergeneeskunde UGent, UAntwerpen, UUtrecht

Dr. Machteld van Dierendonck

Machteld van Dierendonck

- **Klinisch Etholoog**
 - Specialist in gedrag paardachtigen
 - Associate ECVBM – Veterinary Behavioral Medicine & Animal Welfare
 - Gast professor Veterinaire faculteit Universiteit Gent & Antwerpen
 - Gast medewerker Veterinaire & Beta faculteit Universiteit Utrecht
 - Behandelbaar Gedragspoli paard
 - Gedragsbiologie - Biologie Utrecht
 - Verwijspraktijk: **Equus Research & Therapy**
- **Taken**
 - Wetenschappelijk onderzoek o.a.
 - Universiteiten, overheid en industrie
 - Onderwijs
 - Klinisch ethologische patiënten behandeling
 - Advies en consultancy
 - Oa overheid, verzekering, rechtszaken.
- Vijf eigen paarden, katten, schapen etc
- Oprichter van
 - International Society for Equitation Science – wereldwijde wetenschappelijke vereniging mens & paard
 - Keurmerk Paard en Welzijn – Keurmerk voor welzijnsvriendelijke paarden
 - Stichting Certipet – professionele diergedragstherapeuten

DENK NIET VOOR EEN PAARD MAAR ALS EEN PAARD

DENK NIET VOOR EEN HOND MAAR ALS EEN HOND

DENK NIET VOOR EEN KAT MAAR ALS EEN KAT

DENK NIET VOOR EEN xx MAAR ALS EEN xx

Foto Amd.nl

Animal Assisted Interventions - AAI

- Paraplu term
 - AAThery, AAEducation, AAActivity, AACoaching/counseling, AAAssistance,
- AAI
 - “een doelgerichte interventie ter bevordering van het functioneren en / of het welzijn van een individuele patiënt of cliënt, die wordt uitgevoerd door, of onder toezicht staat van medische of therapeutische professional” (ISAAT)
 - Maar ook (te?) vaak door niet professionals uitgevoerd/begeleid

Met dank aan:
Prof. dr. M.J. Enders-Slegers
hoogleraar antropozoologie
voorzitter IAHAIO

International Association of
Human-Animal Interaction
Organizations

Dierondersteunde interventies

- Therapie met dieren
 - Hippotherapie, Paardencoaching, Zorgboerderijen, Lezen met Honden, Ergotherapie met Honden, Huifbed-rijden,
- Dieren
 - Paarden, ezels, lama's, alpaca's, honden, katten, konijnen, cavia's, vogels, varkens

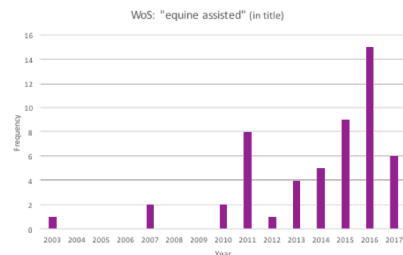
Werkt het?

- Heel veel positieve berichten
 - Heel veel casussen, verhalen en gepubliceerde onderzoeken:
- Een hond stimuleert om
 - te wandelen, sociale contacten aan te gaan (gespreksonderwerp), op te staan (om te voeren....),
- Geeft zelfstandigheid
 - blinde geleide honden; signaal honden, assistentie of "waarschuwings" honden, paardrijden,
- Geeft positieve (fysieke) effecten
 - Paardrijden, werken met paarden, honden, konijnen in de klas, ...
 - Huifbedrijden bij meervoudig gehandicapten die niet rechtop kunnen zitten => warmte & beweging pony's geven "natuurlijke" massage.
 - ↑ oxytocine; ↓ hartslag, ↓ bloeddruk, ↓ cortisol (Beetz et al 2012; Bert et al 2016, Kis et al 2017)
- Invloed op sociale vaardigheden / emoties etc.
 - Autisme, impuls onderdrukking, ↓ depressieve klachten, positief humeur, ↓ angst, ↓ pijn etc.
 - Quality time ↑
-
 - Maar casussen en verhalen zeggen niets, zeggen die onderzoeken dan wat?

Toename van aandacht in de wetenschap

- Survey Web of science
 - "equine assisted" in titel (1900 – 2017) 53 peer reviewed artikelen

Werkt het?

- Assistentie dieren
 - Weinig discussie over
- Therapie (AAT, AAE, AAC,)
 - Artikelen met positieve effecten
 - Maar ook
 - Aantal - reviews in peer reviewing journals
 - Marino (2012)
 - Veel diersoorten; in veel therapie settings
 - 137 studies
 - Brelsford (2017)
 - Honden in de klas
 - 25 studies
 - Jones et al (2019)
 - Hond ondersteunde psychotherapie bij adolescenten
 - 7 studies (uit 68 geselecteerde studies)
 - Geen meta-analyse maar een vergelijking van resultaten
 - Anestis et al (2014)
 - Paard gerelateerde interventies bij mentale problemen
 - 14 studies

Meest voorkomende problemen (bij AAT)

- Te kleine onderzoeksgroep
- Biased selectie van patiënten
- Slecht omschreven in- en/of exclusie criteria patiënten
- Missen van een controlegroep
- Niet dubbelblind
- Geen gestandaardiseerde behandelings- en/of rapporteringsprocedure
- Te kort; weinig langdurige follow-up studies
- Geen controle voor het effect van nieuwe ervaringen
- Weinig oog voor alternatieve verklaringen

1116 *Journal of Clinical Psychology, December 2014*

Equine-Related Treatments For Mental Disorders Lack Empirical Support: A Systematic Review of Empirical Investigations

Michael D. Anestis,¹ Joye C. Anestis,¹ Laci L. Zawilinski,¹ Tiffany A. Hopkins,¹ and Scott D. Lilienfeld²

- Anestis et al 2014
 - "...examine the quality of and results from peer-reviewed research (n=14) on Equine Related Treatments for mental disorders and related outcomes"
 - Ieder van de 14 studies overtraden een veelvoud van methodologische voorwaarden voor goed onderzoek:
 - Gemiddelde aantal problemen met de studie = 11, mediaan = 13.5, spreiding = 9 – 21
 - Drie meest voorkomende problemen:
 - Gebrek aan geschikte controles of controle groep
 - Gebrek aan noodzakelijke (bewezen) procedures om het behandelresultaat te testen
 - Geen/te weinig onafhankelijke, onpartijdige beoordelaars
 - Daarnaast
 - Over algemeen hele kleine sample size: N= 6x 1-10; 1x 11-20; 2x 21-30; 34, 42, 63, 66, 164
 - Geen studie controleerde voor therapietrouw

Voorbeeld

- Stichting Dutch Cell Dogs
 - Gedetineerden ↔ asiel honden
 - Beide gevangen
 - Beide (vaak) gedragsproblemen
 - 8 weken 2x per week "mag" de hond het asiel verlaten
 - Aanleren basis commando's

• Iedereen is enthousiast

• Maar ze schrijven zelf

Onderzoek

Er is helaas nog niet uit onderzoek gebleken dat de gedetineerden veel baat hebben bij deze projecten, al zijn zowel de asielen als de gevangenen erg enthousiast. Ook gedetineerden halen vaak veel steun uit de cursussen.

– Vraag wat is het effect voor de honden?

– En wie zegt dat het (alleen) door de honden - de training komt?

- Tuurlijk sympathiek idee – willen het graag geloven
 - Maar kan het niet (ook) de grotere aandacht zijn?
 - » 8 weken lang 2x per week naar buiten met vrouwelijke honden trainers op een veld
 - We weten uit onderzoek:
 - » Suboptimale omstandigheden: dieren (en mensen) gevoeliger voor beloningen – anticiperen op iets heel leuks
 - Is het verstandig om bijna allemaal Am Staff's te gebruiken?
 - » Wat zijn de risico's?
 - Was zelfde bereikt met voetbal robots programmeren?
 - Of met 'goudvissen' trainen?

STICHTING DUTCH CELL DOGS

Wat moet er beter?

- Belangrijke uitdagingen (Serpell et al 2017):
 - Praktisch
 - Wetenschappelijke rigiditeit van de studies waarborgen:
 - Experimentele opzet, methodologie, juiste statistische analyse, realistische conclusies (vaak te optimistisch en niet gebaseerd op uitkomsten van de betrokken studie)
 - Aandacht voor heterogeniteit van AAI ontvangers / dieren
 - Meer rekening houden met individuele variatie, ras, sekse, temperament
 - NB dieren zijn geen passief instrument
 - Meer aandacht voor interactie tussen sessies en meer aandacht voor individuele behoeftes van de betrokken dieren
 - Mentale / emotionele status van een dier tijdens de sessie bepalen voor een belangrijk deel de veiligheid en uitkomst van een sessie
 - Kennis over sociale behoeften, stress en angst is essentieel =>

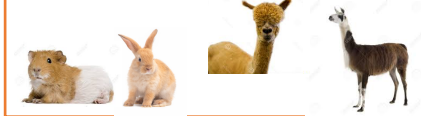
=> En is behoefte aan aandacht voor en verbetering en bescherming van het welzijn van het dier tijdens AAI sessies

Wat zijn de risico's voor het dier?

- Vrijwel geen onderzoek naar de dieren kant
- Aannames, maar ook gebaseerd op analogie postulaten
- in de eerste plaats:
 - Heel erg afhankelijk van type dier
 - Volgens ISAAT / ESAAT Alleen gedomesticeerde dieren, geen gekruiste dieren
 - ISAAT soorten lijst:

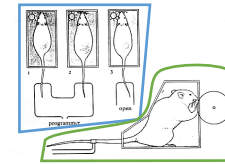
Matig geschikt:

@ meeste van 123rnf.com of rechten vrij

Wat zijn de risico's voor het dier?

- Van invloed is:
 - Interventie type, duur, context, mate van "vrij" kunnen zijn, etc.
 - **Assistentiehonden** 24/7 bij degene die ze assisteren
 - Meestal op commando van cliënt
 - Dus vaak **voorspelbaar**
 - **Waarschuwingshonden** moeten vaak 24/7 "aan" staan
 - Mogelijk kan dit leiden tot uitputting en/of stress (Fine 2010)
 - Cliënten hebben problematiek welke tot **onvoorspelbaar** handelen kan leiden

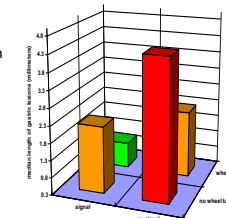
Experiment A

- 1 = aangekondigd shockje
- 2 = niet aangekondigd shockje
- 3 = controle

Experiment B

- 1 = aan wiel draaien = $\emptyset$ shock
- 2 = aan wiel draaien = geen effect

Voorspelbaarheid
Controleerbaarheid
Onzekerheid

Wat zijn de risico's voor het dier?

- Tgv van niet - adequate huisvesting – verzorging – management
 - Hyperreactiviteit
 - Hyporeactiviteit
 - (Chronische) stress
 - Overgewicht
- Tijdens interventies
 - Missen van partner bij sociale dieren
 - Overload – te vaak te veel of juist te saai
 - Te hoge fysieke belasting
 - Paarden (en andere grote dieren) die extra kracht moeten leveren
 - Eenzijdige belasting

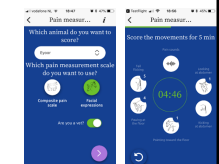
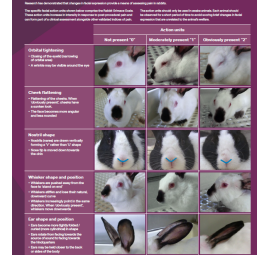
Wat zijn de risico's voor het dier?

- Niet herkennen van van pijn
 - Konijn Paard Koe Varken Schaap
 - Composite pain scales & Grimace scales
- Paard: **Equine Pijn en Welzijn app (EPWA app)**

Valide en betrouwbaar bepalen van **acute**
pijn bij paarden en ezels
Gratis beschikbaar voor Android & iPhone in NL en ENG.

van Loon, JPAM, VanDierendonck, MC, 2015, Vet. J. 206, 156-164;
VanDierendonck, MC, van Loon, JPAM, 2016, Vet. J. 216, 175-177;
van Loon, JPAM, VanDierendonck, MC, 2017, Vet. J. 220, 88-90;
van Loon, JPAM, VanDierendonck, MC, 2018, Vet. J. 242, 1-7;
van Loon, JPAM, VanDierendonck, MC, 2019, Vet. J. 246, 85-91
Het eerst artikel ligt ter review bij PLoS

The Rabbit Grimace Scale

Gezondheids risico's

Gezondheidsrisico's

- Zoonoses
 - ringworm, toxoplasmose, kattenkrabziekte en echinococcose
 - West Nile Virus

Voorbeeld

- Veel therapeuten willen graag 'natuurlijk' werken
- Rauw vlees voeding hond
 - Vb 'Bone and raw food' / Biologically Appropriate Raw Food (BARF)
 - Voorstanders:
 - Natuurlijk
 - Erg lekker, honden "stinken" minder, een glanzende vacht.
 - Wolven eten ook rauw vlees.
 - Het dieet verbetert de energie van de hond en zijn gedrag.
 - Minder artrose, pancreatitis, gebitsproblemen en parasieten en een betere weerstand.

Gezondheidsrisico's - Rauwvlees voeders

- Wetenschappelijk niet effectiever dan commercieel verkrijgbare dieetvoeders, sterker:
 - belangrijke risico's (TVD nr 11 2016) :
 - incompleet dieet
 - Meerdere onderzoeken => zelf bereide diëten niet altijd het volledige nutriënten aanbod bieden => op termijn problemen
 - overmaat (fosfor, calcium) of tekorten (calcium, jodium, mangaan, zink, koper, vitamine A, D en E)
 - risico op infectie door potentieel pathogene (zoönotische) organismen in het voer van huisdier

Tabel 1. Besmetting van rauw vlees.

Oorsprong	Gevonden pathogenen
Kip	8,2% Salmonella; 15,4% Campylobacter 54% ESB
Rund	0,5% Salmonella; 0,2% Campylobacter; 1,3% Listeria 21% ESB (half 40%)
Varken	4,4% Salmonella; 0,6% Listeria 1,8% ESB
Lam/schaap	6,5% Campylobacter

- risico op infectie van verzorger / huisgenoten /

Gezondheidsrisico's- Rauwvlees voeders

- Individuen verminderde weerstand een groter risico:
 - pups, kittens, kinderen, ouderen, zwangere vrouwen of drachtige dieren en dieren en mensen met een verminderde afweer.
 - KNMvD: **Dieren die therapeutisch gebruikt worden in de zorg, (bv assistentie of hulphonden), dienen om deze reden zeker geen rauw vleesvoeding te krijgen.**
 - Voorkomen:
 - reiniging en desinfectie van voedermaterialen en ruimtes en het toepassen van hand hygiëne.
 - Dieren niet aaien of tegen je aan laten komen
 - Beste advies => verhitten
- Sinds midden 2018 RAW veterinary Diets
 - Gebruiken HPP proces om bacterie vrij te maken
 - Voegen juiste balans aan vitaminen en mineralen toe

Veiligheidsrisico's

- Bij gebrek aan kennis / niet correct herkennen motivaties en emoties kunnen er zeer onveilige situaties ontstaan

Many (stress) indicators were visible before the real (re)action

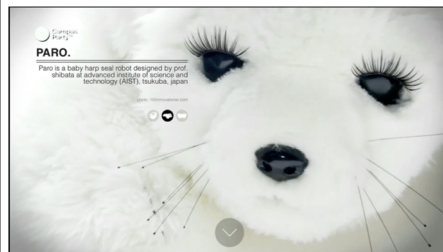
Thanks to Richard Griffioen

Alternatief?

PARO en Robotpoes

Oplossingen

Professionaliseringslag te maken

- Dus hoge mate van professionalisering met gedegen beroepsopleiding en certificering – richtlijnen voor kwaliteitsstandaarden nodig
- Meer dan normale kennis over:
 - Ethologie van de soort
 - Adequate huisvesting, verzorging en management
 - Adequate socialisatie en opleiding
 - Selectie van het individu
 - Herkennen stress, angst pijn
 -
 - Veterinair
 - Preventieve gezondheidszorg
 - Gezondheidsstatus
 - Herkenning problemen
 -

Professionaliseringslag te maken

- Hygiëne, risicobeoordeling en risico management

- Bijscholing
 - Respecteren eigen kennis & kunde
- Eigen handelen
- Veiligheid mens en dier
- Gedragstesten (laten) uitvoeren
-

